

הלכות הדרף היומי

מסכת ראש השנה

תוכן

- א. למה תוקעין בשופר של איל אמר הקדוש ברוך הוא ... כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני.....1
- ב. למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין כדי לערבב השמן
2
- א. שלשה דברים מזכירים עונותיו של אדם ואלו הן קיר נטוי.....3
- ב. מוסר דין על חבירו.....3
- ג. צדקה דכתיב וצדקה תציל ממות.....4
- ד. צעקה ... שינוי השם.....4
- ה. חייב אדם להקביל פני רבו ברגל.....4
- ו. חייב אדם לטהר את עצמו ברגל.....5
- ז. שלשה ספרים נפתחין בראש השנה ... צדיקים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים רשעים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר למיתה בינוניים תלוין ועומדין מראש השנה ועד יום הכפורים.....6

דף טז.

א. למה תוקעין בשופר של איל אמר הקדוש ברוך הוא ... כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני

מצוה¹ מן המובהר לקיים מצות שופר בראש השנה ולתקוע בשופר של איל כלומר כבש בן י"ג חודש ויום אחד², כדי שיזכור לנו עקידת יצחק, ובכלל זה גם כבשה נקבה. אלא דהמהדרין ביותר³, נוהגין לחזור אחר של איל דוקא שהוא יותר זכר לאיל של יצחק.

¹ שו"ע ונו"כ תקפו א

² כה"ח סק"ב עפ"י המשנה פרה פ"א מ"ג

³ מ"ב שם ב

הלכות הדרף היומי

מסכת ראש השנה

אבל אם אין לו שופר של איל יוצא בשאר מינים⁴, ואפילו בפשוט אם אין לו כפוף שלא אמרו כפוף אלא לכתחלה⁵, אבל בדיעבד אם תקע בפשוט יצא, וזה שאין לו כפוף חרי זה כדיעבד. ומ"מ ביש לו שופר של תיש ועז, יקדימו לשופר של יעלים (הוא מין חיה) ושאר חיות, שהוא קרוב למין שה יותר כדכתיב "שה כשבים ושה עזים" ויש קצת זכר לעקידת יצחק⁶.

ב. למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין כדי לערבב השטן

שלשים קולות תוקעים אחר קריאת התורה ולפני תפילת מוסף והם נקראות "תקיעות מיושב", כלומר, שעדיין לא עמדו בתפילה⁷, ורשאים לשמען בין עומדין ובין יושבין⁸ (ובלבד שיעמוד התוקע⁹). בקהילות אשכנז נהגו לעמוד באותן התקיעות, ובקהילות ספרד נהגו לשבת. ואם יחיד שומע תקיעות לצאת בהם ואינו עתיד לשמוע על סדר הברכות, צריך מדינא לעמוד לכתחלה¹⁰.

וכשעומדין הציבור אחר כך בתפילת מוסף, חייבים לתקוע עוד תקיעות על סדר הברכות שבתפילת מוסף לראש השנה, בסוף כל ברכה מסדר מלכויות, זכרונות ושופרות. ותקיעות אלה נקראות "תקיעות מעומד" לפי שהן בתפילת העמידה. ובכל תקיעות של שלשה סדרים הללו צריכין התוקע והשומעים לעמוד בשעת תקיעות, ולפיכך נקראין "תקיעות דמעומד"¹¹.

⁴ חוץ משל פרה וכדומה שאינו יוצא בו כלל.

⁵ הנה המחבר סתם ולא ביאר איל פשוט וכפוף משאר מינים איזה מהן עדיף אכן מסקנת רוב הפוסקים דמעלת כפוף עדיף לפיכך אם נזדמן לו של יעל כפוף ושל כבש פשוט יתקע בשל יעלים וכפוף דתקון רבנן לתקוע בכפוף לסימן שיכפפו לבם למקום בתפלה משא"כ שופר של איל אינו תיקון רבנן לתקוע דוקא בשל איל אלא מנהג שנהגו כל ישראל מעולם לזכר עקידה ואיכא בזה מצוה מן המובחר. ומ"מ כתבו המפרשים דגם בזה יש עכ"פ דינה דהידור מצוה וע"כ אם מבקשים ממנו להוסיף על שופר של איל יוסיף עד שלישי. מ"ב שם ה

⁶ מ"ב שם ד

⁷ וי"א שנקראין תקיעות דמיושב מאחר שרשות לישב בהם. משנה ברורה סימן תקפה ס"ק ב

⁸ הצבור השומעים התקיעות לא המריחום לעמוד משום כבוד צבור וגם כי עתידים לשמוע מעומד התקיעות שעל סדר הברכות של מלכויות וזכרונות וגו'. מ"ב שם

⁹ שו"ע ונו"כ תקפה א

¹⁰ מ"ב שם

¹¹ מ"ב תקצב ב

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדרף היומי

מסכת ראש השנה

יש נוהגים לתקוע על סדר התפילה בחזרת הש"ץ בלבד, ואחרים נהגו לתקוע על הסדר אף בתפילה שבלחש¹².

ולמה¹³ מקדימין לתקוע מיושב כדי לערבב¹⁴ השטן¹⁵, כדי שיתערבב מיד בתקיעה ראשונה שלפני התפלה, ולא יקטרג בשעת תפלה. ויש שמפרשים שמכח תקיעה ראשונה מתערבב בשנייה וכך נאמר בירושלמי שכשהוא שומע קול שופר פעם ראשונה, הרי הוא בהול ואינו בהול; כששומע שנית, אומר – ודאי זה הוא שופר של יתקע בשופר גדול והגיע זמנו (של השטן להתבלע, כדכתיב (ישעיה כה) בלע המות לנצח ומתערבב ואין לו פנאי לקטרג.

אבל לעולם עיקר תקיעה היא מעומד שהיא על סדר ברכות¹⁶.

דף טז:

א. שלשה דברים מזכירים עונותיו של אדם ואלו הן קיר נטוי

אסור לאדם להכנס למקום סכנה¹⁷. כגון לעבור תחת קיר נטוי, או על גשר רעוע, וכן צריך להזהר מהדברים שאמרו חז"ל שיש בהם סכנה, וכל העובר עליהן ואומר הריני מסכן בעצמי ומה לאחרים עלי בכך, או איני מקפיד בכך, מכין אותו מכת מרדות, והנזהר מהם עליו תבא ברכת טוב.

בדבר שהוא מנהגו של עולם ודרך הכרח, כגון נסיעה בדרכים שיש בהם חשש מידוי אבנים וכדו' לצורך סחורה, או מזונות, אין לחוש לסכנה בדברים כאלו. אך לשם טיול יש להזהר אם הסכנה קרובה ומצויה.

ב. מוסר דין על חברו

¹² אבל אין לנהוג כן לכתחלה שלא לבלבל המתפללים ומשלימין אותם לאחר התפלה. מ"ב שם א

¹³ טור אורח חיים הלכות ראש השנה סימן תקפה

¹⁴ פירש הר"ן (שם) להכניע את היצר כדכתיב (עמוס ג ו) אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו דשמן היינו יצר הרע (ב"ב מז).

¹⁵ וכתב עוד הר"ן (ר"ה ג. מדפי הרי"ף ד"ה למה) נראה לי שלכך הקדימו תקיעות שמיושב אף על פי שהיה ראוי להקדים אותם שעל סדר הברכות שהן עיקר לפי שאילו היו מקדימים אותן אפשר שלא יהיו חוששים אחר כך לתקיעות שמיושב שאינן אלא לערבב את השמן בלבד ולפיכך הקדימו תקיעות שמיושב שבידוע שלא יזלזלו באותן שעל סדר הברכות; וכתב עוד (שם) שהקשו בתוספות (ר"ה מז: ד"ה ותוקעים) דהא עבר משום בל תוסיף ותירצו דלא שייך בל תוסיף בעשות המצוה שתי פעמים.

¹⁶ ויש מהראשונים דס"ל שהעיקר הוא תקיעות דמיושב, עיין מקראי קודש עמ' סג ועיין כתב עת אור תורה תיה, תשס"ב, תשפ"ד – תשפ"ג במאמר תקיעות דמיושב ודמעומד מהרב מיכאל פריץ

¹⁷ שו"ע ונוכ י"ד קמז ה

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדרף היומי

מסכת ראש השנה

המוסר דין על חבירו לשמים הוא נענש תחלה, ואוי לו לצועק יותר מן הנצעק. שהרי שרה אמנו מסרה דין על אברהם, שאמרה ישפוט ה' ביני וביניך ומתה מקודם. ולפיכך ולא יבקש אדם דין מן השמים על חבירו שעשה לו רעה.

ודוקא שיכול לתובעו בבית דין, וזה ציית דין. אבל אם אינו ציית דין, רשאי למסור דינו לשמים. וכן כשאינן לו דיין במקומו, וזה אינו רוצה לילך לדון עמו במקום אחר, רק יודיענו תחלה, וכשלא יקבל עליו לילך לאיזה ב"ד אז ימסור דינו לשמים¹⁸.

ג. צדקה דנתיב וצדקה תציל ממות

הצדקה¹⁹ דוחה את הגזירות הקשות, וברעב תציל ממות ומשאר מיני מיתה ומוספת לו אורך ימים²⁰.

ד. צעקה ... שינוי השם

נהגו לברך חולים בבהכ"נ, לקרא להם שם חדש, כי שנוי השם קורע גזר דינו²¹. וכבר האריכו במנהג שרק מוסיפין שם ולא מחליפין שמי שיש לו ב' שמות שם אחד ממנו הוא רק חצי שם²². אמנם למעשה אין למהר ולשנות שם לכל חולה²³, כשם שלאברהם אבינו לא שינו את שמו רק אחרי עשרות שנים, ועל כן כל הרוצה לשנות ולהוסיף שם ילך לחכם המומחה בעניינים אלו ותייעץ איתו אם לשנות או להוסיף שם לחולה, ואיזה שם מתאים.

ה. חייב אדם להקביל פני רבו ברגל

¹⁸ שו"ע ונו"כ חו"מ תכב

¹⁹ שו"ע יו"ד רמז ד

²⁰ ש"ך שם ב

²¹ רמ"א יו"ד שלה י

²² שו"ת דברי יציב חלק אבן העזר סימן ק

²³ שו"ת מאמר מרדכי כרך ג יורה דעה סימן כא ועיין שו"ת ציץ אליעזר חלק ה – רמת רחל סימן יז

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדרף היומי

מסכת ראש השנה

כבר התבאר במסכת סוכה דף כז: שיי"א²⁴ שחייב אדם להקביל פני רבו ברגל, ויש אומרים²⁵ שאין חובה זו נוהגת בזמן הזה. אך לכו"ע על אף שאינה חובה מצוה לבקר את רבו בכל רגל ונכון לעשות כן²⁶.

ומכל מקום²⁷ אין נכון שיעזוב אדם ברגל את אשתו ובניו, וילך למסעיו אל רבו החונה בעיר אחרת, לשבות שם ביום טוב, או בראש השנה, כדי שיקיים מצוה להקביל פני רבו ברגל, שהרי מצוה מן התורה לשמוח ביום טוב יחד עם אשתו ובניו, וכמו שנאמר (דברים יד, כו), ושמחת אתה וביתך. וכן נאמר (דברים טז, יד) ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך וכו'. ובפרט אם אשתו מקפידה על זה, שבודאי שאין לו לנסוע לרבו בניגוד לרצונה, שהרי גדול השלום. וכל שכן שאין לעשות כן בשנה הראשונה לנישואיו עם אשתו, וכמו שכתוב (דברים כד, ה), נקי יהיה לביתו שנה אחת ושימח את אשתו אשר לקח. ואין המצוה להקביל פני רבו ברגל, אלא כשרבו חונה בעירו ושער מקומו, באופן שיכול ללכת לבקר את רבו ואחר כך חוזר לביתו בו ביום. ואפילו אם רואה שאשתו מוחלת ומסכימה שישע לרבו, אין ראוי לעשות כן. אבל אם היא ממריצה אותו ומעודדת אותו שישע לרבו, יכול לנסוע לרבו, ובלבד שיקיים מצות שמחה לאשתו על ידי קניית בגדים נאים ותכשיטים יפים לאשתו ולביתו

ו. חייב אדם לטהר את עצמו ברגל

חייב אדם לטהר את עצמו ברגל, ולכן צריך לטבול במקוה טהרה בערב יום טוב. אלא שבזמן הזה שהכל טמאי מתים, אין תועלת בזה כל כך להטהר בערב יום טוב, ולכן אין בזה חיוב מן הדין²⁸, אלא ממדת חסידות בלבד למי שאפשר לו, ושאינן בדבר ביטול תורה גדול. ויי"א²⁹ שיש בדבר חיוב. שאין מצות הטהרה כדי שיקיים חובות הרגלים, שאף בזמן שאינו יכול לקיימם

²⁴ סי' יערות דבש ח"א דרשה י"ב, וע"ע שדי חמד כללים מערכת ח' כלל ק' בשם עוד הרבה פוסקים דס"ל דאיכא חיוב, ועיניי'ש פלוגתת הפוסקים או חיובו מה"ת או מדרבנן, ובס' אורחות רבנו ח"ב עמ' קי"ב מביא בשם הגרי"י קניבסקי זצ"ל שדין מצוות קבלת פני רבו נהג רק בזמן שלמדו בע"פ וקיבל מרבו רוב תלמודו, אבל בזה"ז שלומדים מגמ' וספרים לא שייך ענין דרבו מובהק וחיוב הקבלת פניו, ובוה שמלמדו דרך הלימוד לא נעשה רבו כי יכול להתלמד דרך הלימוד לבד ועוד מי יודע אם הדרך של רבו היא האמת, וברבו שאין מובהק ליכא חיוב לקבל פניו.

²⁵ ועיין בשו"ת נ"ב מ"ת סימן צ"ד בענין הקבלת פני רבו ברגל כשאינו הולך בלא"ה ללמוד ממנו רק להקביל פניו אין חיוב בזה"ז שאין בהמ"ק קיים ואין אנו יכולים לעלות ולראות להקביל פני השכינה ומ"מ נכון הוא לעשות כן אבל אין חיוב בזה"ז לכן השמיטו הרב והש"ע. שערי תשובה סימן תקכ"ב ס"ק ב ומלשון הנוב"י משמע דאם הולך ללמוד מרבו איכא חיובא

²⁶ כן מוכח מגמ' סוכה דף י' דאי' אנא שליח מצוה ופירש"י להקביל פני רבו ברגל, וכן בשו"ע סי' ש"א סעי' ד' וסי' תקנ"ד סעי' י"ב, ועיין שו"ת צי"א ח"י"א סי' מ"א ושו"ת קנין תורה ח"ה סי' ס"א.

²⁷ פשוט ומוכה מהגמ' וכ"כ בילקוט יוסף קצוש"ע אורח חיים סימן תקי"ט דיני שמחה ביום טוב סעיף יד

²⁸ עיין שאנת אריה סי' סז צל"ח ביצה ית. לרש"י ד"ה ל"ש

²⁹ בשל"ה מסכת סוכה פרק נר מצוה אות מב "ולפי שהמועדים ימי דינא, אמר רבי יצחק חייב אדם לטהר את עצמו ברגל (ראש השנה טז ב), כדי שיכנס בטהרה ליום הדין, כמו ראש השנה ויום הכפורים".

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדרף היומי

מסכת ראש השנה

כגון שהוא רחוק מירושלים ואינו עולה לרגל, חייב לטהר את עצמו, ובן כתבו ראשונים שאף בראש השנה ויום הכפורים חייב³⁰ לטהר עצמו כמו ברגל, וכל שכן הוא, שהרי הם ימי משפט שצריך לטהר ולקדש עצמו, ולדעתם אין חיוב הטהרה ברגל משום חובת קרבנות הרגלים, אלא גזירת הכתוב הוא שייטהר בכל יום טוב³¹.

ז. שלשה ספרים נפתחין בראש השנה ... צדיקים גמורין

נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים רשעים גמורין נכתבין

ונחתמין לאלתר למיתה בינוניים תלויין ועומדין מראש

השנה ועד יום הכפורים

כשם ששוקלין³² זכיות אדם ועונותיו בשעת מיתתו, כך בכל שנה ושנה שוקלין עונות כל אחד ואחד מבאי העולם עם זכיותיו ביום טוב של ראש השנה, מי שנמצא צדיק נחתם לחיים, ומי שנמצא רשע נחתם למיתה, והבינוני תולין אותו עד יום הכפורים אם עשה תשובה נחתם לחיים ואם לאו נחתם למיתה.

י"א³³ שאין אדם נידון בר"ה אלא לעניני העולם הזה וזה שאמר לחיים ולמיתה אינם בימים בלבד אלא כל העונשים שבעולם הזה נגעים ומיתת בנים ועוני וכיוצא בהם כינו אותם חכמים בלשון מיתה וכינו השכר והגמול הטוב בלשון חיים.

³⁰ עיין שבלי הלקט סי' רפנ; רא"ש יומא פ"ה סי' כד, ביוה"כ; טור או"ח תרג, בר"ה.

³¹ צ"ח ביצה יח א לרש"י ד"ה לא שכיהא, בד' רא"ש שם

³² רמב"ם הלכות תשובה פרק ג הלכה ג

³³ הג"מ שם בשם הרמב"ן

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>